

آفرینش‌های هنر قدسی از انواع خط بنایی، در آثار معماری اسلامی

حسین زهرشیدی^۱

^۱دانشیار و عضو هیأت علمی دانشگاه شهید رجایی

تاریخ پذیرش: ۹۱/۵/۱۰

تاریخ دریافت: ۹۱/۲/۲

چکیده

خط بنایی ساده برای آثار معماری دوره سلجوقی توسط بنایان خداجو و معماران با ایمان ابداع شد. دلپذیری این خط و اصول و قاعده‌های آن، سبب رونق این خط گردید و در دوره ایلخانی خط بنایی خفته و راسته زینت‌بخش آثار معماری شد. دوران پر تحول هنرهای وابسته به معماری تیموری، خطوط گوناگونی از خط بنایی به همراه داشت و در آثار معماری ایران بزرگ دوره تیموری به صورتی شگرف مورد استفاده قرار گرفت. در دوره صفویه نیز، شاخه‌های متعدد، زیبا و با اصول از انواع خط بنایی از سر پنجه بنایان و معماران و حتی کتیبه‌نویسان خوش‌نویس، طراحی و در جای جای آثار اسلامی، زینت‌بخش معماری ایران در جهان گردید. در دوره‌های افشاریه و زندیه نیز ابداع خط‌های جدید بنایی ادامه یافت. در دوران طولانی قاجاریه، پدیده خط بنایی و ابداع شاخه‌هایی از آن در واقع مقابله‌ای با هنرهای معماری دیگری چون گچ‌بری، آینه و گچ‌بری و نقاشی و سایر موارد بود. در دوره پهلوی دوم پدیده‌هایی نو از خط بنایی برای آثار اسلامی ایران به وجود آمد. دوران انقلاب اسلامی نیز سبب پدید آمدن هنرهای قدسی به شکل‌های گوناگون شد و ارزش‌های فراوانی از انواع خط‌های متنوع بنایی با چشم‌نوازی خاص برای آثار اسلامی به وجود آورد و ابداع‌های خط بنایی هر روز فزونی گرفت.

واژگان کلیدی: خط معقلی، خط بنایی سه رگی، خط شطرنجی لوز، خط چلیپا، خط شش‌بندی.

The creations of sacred arts from various types of frets in the Islamic architecture works

Hosein Zomarshidi

Associate Professor and Faculty Member, Shahid Rajaei University

Abstract

The simple fret was innovated by God-seeking masons and faithful architecture for the architectural works of Saljuk period. The pleasant style of the fret and its principles and rules gave rise to its thriving state. In Ilkhani period, the slept and straight frets decorated architectural works. The high changing periods of arts dependent on Taimuri architecture brought about various types of frets and was immensely in use in the Iranian great architectural works of Taimouri period. In Safavid period, various and beautiful branches of frets, as the outcome of the art of architects, masons and even calligraphers were devised and used in the decorations of Iranian architectural works. In Afshariyeh and Zandiyeh, the innovation of new frets continued. In the long period of Qajar, the phenomenon of frets and innovation of some branches of it was in fact a kind of confrontation with other architectural arts such as plasterworks, mirror works, painting and other cases. In the Second Pahlavi period, new phenomena of frets was created for the Islamic works. Islamic Revolution periods also brought about sacred arts in various forms and crated many values of diverse frets with a specific pleasant image for the Islamic works and the innovation of frets increased day by day.

Key Words: Moaqali fretwork, Three-Track Frets, Lozenge checkered lines, Cross lines, Hexadic lines.